

СТАНОВИЩЕ
НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”
(професионално направление 2. Хуманитарни науки 2.1 Филология, докторантска
учебна програма – Литература на народите от Европа Америка, Африка, Азия и
Австралия (чешка литература)

EGONBONDYANEB O POETICEŠESKÉHO UNDERGROUNDU
[ЕгонБонди или за поетиката на чешкия ъндърграунд]

на докторант

ЯКУБ МИКУЛЕЦКИ

Автор на
становището: *доц. д-р Анжелина Христова Пенчева,*
преподавател по история на чешката литература и история на
славянските литератури
в ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград

На вниманието на научното жури е представен научен труд, отговарящ на всички изисквания към една литературноисторическа работа и отличаващ се с пълнота, прецизност, отлично владение на т. нар. „академично писане“ и съвсем не на последно място – с оригиналност и креативност.

Предмет на изследването на докторант Якуб Микулецки са две ярки взаимосвързани явления – чешкият ъндърграунд и литературният уникат ЕгонБонди. Първото от тях обуславя появата на второто, но на свой ред би било далеч по-бедно и безцветно без личността и текстовете на Бонди. Поетиката на Бонди е разпростряна и в трите литературни рода, както и в множество жанрове – и „чисти“, утвърдени, и хибридни, и „измислени“ от самия писател. Бих искала да изкажа личното си мнение, че действително много от написаното от Бонди е крайно, бунтарско, антидогматично, антиофициозно и т. н. и в този смисъл е витрина на чешкия ъндърграунд, но в същото време, ако се абстрахираме от „подземната“ издателско/читателска биография на голяма част от тези текстове, а се фиксираме върху самите тях, не можем да не видим, че те носят и извънвремева дълбочина, и безспорен универсализъм. Впрочем, и житейската биография, и късните творби на Бонди (той умира в 2007 г.) надхвърлят историческите граници на ъндърграунда в родината му. И ако чешкият ъндърграунд малко или много е намерил своите хроникьори, анализатори и интерпретатори, то творческият Аз на ЕгонБонди, независимо от огромната масова популярност на този творец в Чехия (за съжаление някои специфики на писането му го правят труден за превод и рецензия навън), все още не е обговорен по достойнство от чешките

литератори (така например липсва монография за него, докато за Бохумил Храбал например има доста, включително от чуждестранни автори) – в този смисъл работата на Якуб Микулецки е несъмнено високо приносна. Надявам се с преводи на части от нея тя да обогати литературните познания и на българския читател.

Дисертационният текст се отличава с промислена и изчерпваща същината на изследваните явления композиция. Уводът много точно центрира изследователското намерение и откроява основните му оси (тук правя дребната техническа забележка, че липсва точка „римско I», при положение, че има II и III.) Защитени, уточнени и уговорени са и термините, с които ще борави дисертантът (например терминът „поетика“, стр. 2). Поставени са важни акценти като „родството“ на Бонди с поетиката на междувоенния авангард и силното взаимопроникване на художествена фикция и извънхудожествена реалност (стр. 7).

Първите две глави със завидна ерудираност, критичен поглед, обоснована увереност и мяра описват същината на явлението ъндърграунд, неговата история, периодизация, терминологизация, вариативни модели. И ако конкретно по отношение на чешкия ъндърграунд, дефинициите, периодизациите, поколенията и „артефактите“ в него дисертантът се опира върху работите на своите предходници, най-вече Мартин Маховец и Мартин Пиларж (тази част например би била твърде подходяща за превод и популяризация на български), както и на мнения по тези въпроси на някои представители на течението (Ироус и др.), сред тях и на самия Бонди, то твърде приносна е глава 2 – „Феноменът „ъндърграунд“ в световен контекст“, и особено частта, посветена на явлението в социалистическите страни. Всъщност именно там ъндърграундът притежава най-голяма действеност, амплитудата между него и официалната литература е много по-отчетлива, независимо от не така шумния световен отглас. Както стана дума при предварителното обсъждане, прави впечатление отсъствието на България в направения преглед, но е ясно, че мащабите на явлението в нашата страна (макар и не с нулеви изяви) и в разглежданите държави е наистина несъпоставимо. Важна в тази част е подглавата 2.4., а именно „Контракултурата, ъндърграундът и източните философски системи“, тъй като конкретно Бонди е силно повлиян от източните философски модели, въпреки че – по мое мнение, на места ги иронизира. Това, което най-силно го приобщава към въпросните идеи, е преди всичко неприемането на консумативната стихия, която според неговото виждане приобщава развитото социалистическо и паралелното му във времето капиталистическо общество.

От 3-а глава нататък дисертационният текст поставя в центъра личността и литературната продукция на Егон Бонди. Умерено, само в рамките на необходимото, са дадени биографични сведения за писателя, без подхлъзване към вероятно примамливите житейски пикантерии.

Обърнато е специално внимание на еkleктичните политически и социални възгледи на младия творец, смес от троцкизъм, маоизъм и неомарксизъм, на забележителната дейност на издателската инициатива *Půlnoc*, приобщиланиякоиотнай-нестандартнитетворцизавремето си. Подобавашо е обговорен и изключително важният, всъщност облигаторен, аспект за активността на ЕгонБонди като философ. Философията има много важно място в писането му, тя не само го „подплатява“, но и присъства дейно в текстовете – голяма част от словесната им активност е посветена именно на една или друга философска доктрина, а и житейското им поведение е във висша степен детерминирано от философските им възгледи. По принцип ако в поезията на Бонди има немалко стихове, битувачи и в съвсем непретенциозна откъм интелектуален багаж среда (кръчмарска, улична, та дори и клозетна), то прозата му е определено „náročná“, т. е. възискателна, изисква и определено ментално ниво, и ерудиция, и „вкус“ към такъв тип литература. Я. Микулецки подава информация, че философските трудове на Бонди са били признати и по света, например от Ерих Фром, и че с прокарването на аналогия например между марксизма и будизма той се родее със западната контракултура.

Творчеството на поета и прозаика е разгледано по периоди, следващи историческите събития и смените на обществените настроения. Особено внимание заслужава разделът 3.3., посветен на „тоталния реализъм“ и на „мъчителната поезия“ – поетични открития на групата около Бонди, за които и той има съществена заслуга и въвежда наименованията им. Тук много ценни са анализите на нововъзникналата ситуация на краен тоталитаризъм и отношението на „либертински и индивидуалистично“ настроения Бонди, подкрепени с много цитати от негови мемоари и писма. Убедително са проследени и обяснени промените в естетическите възгледи на Бонди. Тоталният реализъм е описан като явление, способно и днес да вълнува с бруталната си естетическа мощ и разобличило, при това съвременен, а не постфактум, „иррационалната обективност на Сталиновия режим“. Подробно са проследени корелациите между стихосбирката „Тотален реализъм“ и обстоятелствата от личния живот на поета, но и смислите, съдържащи се в това произведение. Дисертацията запознава и с множество други забележителни личности, като ФрантишекДъртикол, Ян Крпшесадло, ХонзаКрейшарова и т. н. Убедително е показано как един първоначално убеден марксист съумява да дискредитира с убийствен сарказъм сталинистките практики на ранния социализъм. Високо компетентно са проследени философските аспекти на стихосбирките на ранния и по-късен Бонди. Налага се констатацията, че дисертантът не просто познава творчеството на Бонди в цялата му многоаспектност, но е вникнал в него и до най-завоалираните внушения и алюзии.

В центъра на дисертацията е глава 4 – „ЕгонБонди като гуру на чешкия ъндърграунд през 70-те и 80-те години“. Дори само заглавията на този раздел показват „тоталността“ на подхода на Якуб Микулецки към сложното творчество на Бонди. Произведенията на Бонди са разгледани на жанров принцип, който обаче не изключва и хронологичната еволюция на автора. Дисертантът съвсем не се ограничава с фактологията около изданията на пиесите, новелите и романите на Бонди, а ги интерпретира в широкия контекст на техния генезис, битуване и рефлексии. Едновременно обърната към източните философии и религии и към актуалностите на днешния ден е подглавата 4.3., разглеждаща аспектите на околната среда и съхраняването ѝ „през“ цялото му творчество.

Последните раздели на дисертацията предлагат оригинален и задълбочен анализ на прочутите бондиевски романи като „Братя и сестри инвалиди“, „Братя Рамазови“, „Шаманът“. Както споменах и в мнението си на предварителното обсъждане, според мен предварителното запознаване с подобни анализи е задължително преди изчитането на самите текстове, и не само за потенциалния чужд реципиент, но и за самите чехи, изгубили историческия и социалния си усет от дистанцията на изминалите десетилетия. Дисертантът резонно обръща внимание, че Бонди пише романите си за ограничен, елитарен кръг свои съмишленици, и че този генезис предопределя много от поетиката им. Да, текстовете на писателя от последните две десетилетия на XX век са достъпни и в немалка степен привлекателни и днес, например с ненадминатата си интелектуална ирония, с безпощадните си дисекции, но немалко от измеренията им са вече непонятни за масовия читател. Авторът на дисертацията ни помага да преодолеем тази херменевтична пропаст и се явява нужен наръчник за „двойното четене“ на сложния интелектуалец и свободния дух Бонди. Оказва се, че Бонди е ако не първопроходник, то несъмнен новатор в ярки жанрове като антиутопията и фантастиката. Като възможен дискурс на бъдещо изследване би било навярно продуктивно проследяването на влиянието на Бонди върху по-новата чешката проза. Голямо и безспорно постижение на представения труд е, че фокусира върху всички тези многостранни аспекти на неподдаващото се на имитиране и копиране литературно творчество на ЕгонБонди.

Представеният текст е толкова компактен, изчерпателен, премерен, богато информативен и аналитичен, че практически нямам никакви забележки и въпроси по него. С оглед на това и с оглед на всичко гореказано убедено препоръчвам на докторант Якуб Микулецки да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор по филология“ (PhD).

София, 12 септември 2016 г.

/доц. д-р Анжелина Пенчева/

Knížce o tom, jak se mifilosofovalov

DISERTAČNÍ PRÁCE

Oblast studia 2. Humanitní vědy, studijní obor 2.1. Filologie, doktorský studijní program
– Literatura národů Evropy, Ameriky, Afriky, Asie a Austrálie (česká literatura) II